

เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาสตรีศึกษา

โดย ฉลาดชาย รมิตานนท์

ศูนย์สตรีศึกษา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ทฤษฎีสตรีนิยมแนวเสรีนิยมหรือสตรีนิยมแนวนักปฏิรูป*

ทฤษฎีของนักสตรีนิยมแนวเสรีนิยม (liberal feminist theory) ที่บางครั้งก็ถูกจัดว่าเป็นทฤษฎีของนักสตรีนิยมแนวปฏิรูป (reformist feminist theory) นี้ หากดูตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์แล้วจะเห็นได้ว่าสตรีนิยมเสรีนิยมเกี่ยวข้องข้องเกี่ยวกับการต่อสู้ถกเถียงเพื่อ “สิทธิเสมอภาค” หรือ “equal rights” สำหรับผู้หญิงมาโดยตลอด ดังนั้นจึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “Equal Rights Feminists” หรือ “นักสตรีนิยมแนวสิทธิเท่าเทียม” ซึ่งบางครั้งเราจะได้ยินคนพูดถึงนักสตรีนิยมกลุ่มนี้ว่าเป็นพวก “สิทธิสตรี” เป็นต้น ประเด็นของการโต้แย้งของแนวนี้กล่าวสั้นๆ คือต้องการให้ผู้หญิงได้มีสิทธิต่างๆ ในฐานะพลเมือง (citizenship rights) เหมือนกับผู้ชายนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ นักสตรีนิยมในแนวนี้จึงได้ดำเนินการต่อสู้กับกฎหมายและการปฏิบัติต่างๆ ที่ให้สิทธิต่างๆ กับผู้ชาย แต่ไม่ให้ผู้หญิง หรือสู้กับกฎหมายและปฏิบัติการนานาชนิดที่อ้างว่ามีไว้เพื่อ “ปกป้อง” ผู้หญิง แต่แท้จริงแล้วในทัศนะของนักสตรีนิยมแนวนี้มองว่าเป็นการกีดกันเสียมากกว่า ทั้งนี้เพราะพวกเขาเชื่อมั่นว่าขอเพียงแต่ให้มีความเท่าเทียมกันเท่านั้นก็เพียงพอแล้วที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงพยายามพูดถึงและผลักดันให้ออกกฎหมายเพื่อให้มีผลบังคับใช้ว่าบรรดาการเลือกปฏิบัติต่างๆ ต่อผู้หญิงเป็นการผิดกฎหมาย (เช่น ผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ) พร้อมกันนั้นก็เพื่อให้สิทธิต่างๆ กับผู้หญิงในสถานที่ทำงาน เช่น สิทธิในการรับค่าจ้างที่เท่าเทียมกับชายในงานที่เหมือนกันและสิทธิอื่นๆ ที่ควรได้ เช่น สิทธิในการลาคลอด (maternity leave) โดยได้รับค่าจ้าง เป็นต้น

นักสตรีนิยมแนวนี้มีประเด็นโต้แย้งว่าผู้หญิงก็เป็นมนุษย์เหมือนกับผู้ชาย ผู้หญิงมี “สิทธิตามธรรมชาติ” ต่างๆ ที่ไม่อาจแปลกแยก (inalienable) หรือไม่อาจปฏิเสธได้เช่นเดียวกับที่ผู้ชายมี ดังนั้น เพศ (sex) ของผู้หญิงไม่ใช่เหตุผลที่จะนำมาตัดหรือละเมิดสิทธิต่างๆ ของพวกเขา นอกจากนั้น ในทัศนะนี้เห็นว่าผู้หญิงมีขอบขีดความสามารถที่จะเป็นคนที่มีความเต็มเปี่ยมทุกประการ (women are capable of full rationality) ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิงจึงสมควรที่จะได้รับสิทธิมนุษยชนเต็มรูปแบบ อย่างไรก็ตาม ในสังคมอุตสาหกรรมตะวันตก ผู้หญิงถูกเลือกปฏิบัติบนฐานของเพศ หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือเพียงเพราะเป็นผู้หญิงก็ถูกกีดกันหรือเลือกปฏิบัติเสีย

* เก็บความส่วนใหญ่จาก Abbott, P. & Wallace, Claire, (1997) An Introduction to Sociology : Feminist Perspectives, London, Routledge, p.32.

บวกกับการตีความและความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เก็บความ นอกจากรุ่นยังอ้างอิง Donovan, Josephine, (1992) Feminist Theory, New York, The Continuum Publishing Company. ด้วย

แล้ว กล่าวคือ มีการสร้างข้อห้ามข้อจำกัดต่างๆ ขึ้นมาใช้กับผู้หญิงในฐานะที่เป็นกลุ่มคน โดยไม่คำนึงถึงความปรารถนาของเธอแต่ละคนที่ย่อมมีต่างๆ กันไป ไม่คำนึงถึงความสนใจผลประโยชน์ความสามารถ และความจำเป็นที่แตกต่างหลากหลายของพวกเธอแต่ละคน เช่น ห้ามผู้หญิงแข่งขันกีฬาผู้ชายโดยอ้างว่าเพื่อความเป็นธรรมกับผู้หญิงเอง เช่น การแข่งรถว่ายน้ำและกรีฑา เป็นต้น ทั้งๆ ที่ผู้หญิงบางคนต้องการและมีความสามารถที่จะทำอย่างนั้น แต่ทำไม่ได้เพราะถูกพิจารณาในฐานะผู้หญิงไม่ใช่ฐานะของปัจเจกชน ดังนั้น พวกนักสตรีนิยมในแนวนี้ จึงเห็นว่าผู้หญิงถูกปฏิบัติเสถียรคติเท่าเทียมกับผู้ชาย และผู้หญิงในฐานะที่เป็นกลุ่มคนจึงไม่ได้รับเสรีภาพต่างๆ ที่ผู้ชายในฐานะที่เป็นกลุ่มคนได้รับ ยิ่งไปกว่านั้นในขณะที่ผู้ชายได้รับการตัดสินว่ามีค่า มีประโยชน์ มีชื่อเสียง หรือประสบความสำเร็จในฐานะที่เป็นปัจเจกชนที่เก่งกาจ ผู้หญิงกลับถูกวัดคุณค่าว่าประสบความสำเร็จต่างๆ หรือไม่บนฐานของความเป็นผู้หญิง เช่น เป็นผู้หญิงเก่ง แม่บ้านเก่ง แต่ไม่ใช่ “คนเก่ง” ในลักษณะนี้ นักสตรีนิยมแนวนี้จึงถือว่าผู้หญิงถูกปฏิบัติเสถียรคติไม่ให้มีสิทธิแบบเดียวกับผู้ชายที่จะแสวงหาหรือได้มาซึ่งความสนใจหรือผลประโยชน์ต่างๆ ของพวกเธอเอง

ในวงการสังคมวิทยา วิธีคิดของนักสตรีนิยมแนวปฏิรูปหรือแนวเสรีนิยมได้รับความสนใจมาโดยตลอด เพื่อแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างระหว่างเพศทั้งหลายที่สามารถมองเห็นหรือสังเกตได้นั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่มาจากข้างใน ในสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมชาติ” “สายเลือด” หรือ “สันดาน” ประจำเพศ หรือไม่ใช่สิ่งที่มีมาแต่กำเนิด แต่เป็นผลของการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) และ “เงื่อนไขของการกำหนดบทบาททางเพศ” หรือ “Sex role conditioning” อันได้แก่วิถีทางต่างๆ ที่เด็กผู้ชายกับเด็กผู้หญิงถูกปฏิบัติต่ออย่างแตกต่างกันมาตั้งแต่เกิดต่างหากที่ทำให้ผู้หญิงกลัวหรือขยาดที่จะพัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เพื่อพิสูจน์ข้อโต้แย้งนี้ นักวิจัยสตรีนิยมจึงได้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงถูกกีดกันและถูกปฏิบัติต่ออย่างแตกต่างจากผู้ชาย และจากผลการวิจัยนี้ก็โต้แย้งว่า การขัดเกลา การอบรมบ่มเพาะทางสังคมนั้น แท้ที่จริงแล้วเป็นการอธิบายให้เห็นถึงตำแหน่งแห่งที่ที่ต่ำต่อยกกว่าของผู้หญิงในสังคม จากนั้นจึงนำไปสู่ทางออกกว่าเพื่อที่จะปลดปล่อยผู้หญิงจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสดงให้เห็นว่าผู้ชายและผู้หญิงนั้นมีความเท่าเทียมกันในทางศักยภาพ ผู้หญิงมีความเป็นมนุษย์เต็มเปี่ยม (fully human) ในขณะที่เดียวกันก็ต้องแสดงให้เห็นด้วยว่าบรรดาความแตกต่างระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงในสังคมตะวันตกและนอกตะวันตกเกิดมาจากความแตกต่างของวิถีทางต่างๆ ที่เด็กชายและเด็กหญิงถูกขัดเกลาทางสังคมผิดกัน บวกกับความคาดหวังทางสังคม (social expectation) ทั้งหลายทั้งปวงที่เด็กๆ เหล่านั้นต้องเผชิญมา ซึ่งไม่เหมือนกัน ผสมกับกฎหมายที่มีลักษณะเลือกปฏิบัติอีกด้วย ดังนั้นจึงจะต้องจัดการกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทั้งหมด ไม่ใช่เลือกทำแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม มีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่า การทำวิจัยแนวสตรีนิยมนักปฏิรูปในสังคมวิทยา ในประเด็นและทิศทางข้างบนนั้นยังไม่ได้ก้าวไปสู่การสำรวจหรือเข้าไปสู่สิ่งที่เรียกว่าประสบการณ์ต่างๆ ของผู้หญิงอย่างแท้จริงและเต็มที่กับทั้งยังไม่ได้เป็นการท้าทาย การ

ใช้มโนทัศน์และเครื่องมือต่าง ๆ ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อสำรวจตรวจค้นสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง กฎหมายและอื่น ๆ จากจุดยืนของผู้ชาย นอกจากนี้ก็ยังได้ทำการ ทำทนายที่ศนะกระแสชาย (malestream) ที่ถูกนำไปใช้เป็นมาตรฐานในการตัดสินเห็นว่าอะไร คือประเด็นใหญ่ประเด็นสำคัญในการทำวิจัย จริงอยู่ภายใต้แนวทฤษฎีนี้อาจมีการเรียกร้อง หรือโต้เถียงเพื่อให้มีการรวมเอาผู้หญิงเข้าไปอยู่ในกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย หรือให้ผู้หญิงเป็นผู้ทำการวิจัยเสียเองก็จริง แต่ก็ยังคงปล่อยให้รากฐานหรือพื้นฐานต่างๆของมิติมุมมองทั้งหลาย ทางทฤษฎีซึ่งเป็นมิติมุมมองกระแสชายดำรงอยู่ได้โดยไม่ได้เข้าไปแตะต้องมันเลย เช่นใน ประเด็นเรื่องสิทธิและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิง การวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสนใจแต่ เพียงด้านปริมาณ แต่ไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์ว่าระบบการเมืองนั้น แม้จะมีรูปแบบเป็นเสรีนิยม ประชาธิปไตยที่ประกอบไปด้วยพรรคการเมืองที่ดี ผู้นำทางการเมือง (political elites) และรัฐที่ดี แต่ภายในสถาบันหรือองค์กรเหล่านั้น ล้วนแฝงอยู่ด้วยมโนทัศน์และหรือมิติมุมมองแบบผู้ชาย อย่างแน่นอนและเข้มข้น เป็นต้น การนำผู้หญิงเข้าไปเป็นองค์ประกอบทางด้านปริมาณโดยไม่ ทำทนายมโนทัศน์เหล่านั้น เช่น การแบ่งงานกันทำ บทบาทหญิงชาย อาจไม่นำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงในเชิงความเท่าเทียมระหว่างชายหญิงเท่าไรนัก

กระนั้นก็ตาม ก็คงปฏิเสธไม่ได้อีกเช่นกันว่า การศึกษาวิจัยภายใต้กรอบทฤษฎีเสรีนิยม หรือแนวปฏิรูปดังกล่าวไม่มีประโยชน์ อย่างน้อยการวิจัยในแนวทางและมิติมุมมองเหล่านี้ก็ได้ แสดงให้เห็นถึงหนทางต่างๆ ที่ผู้หญิงถูกปฏิเสธไม่ให้มีโอกาสที่เท่าเทียมต่างๆ กับทั้งยังถูก เลือกลงปฏิบัติ และที่สำคัญไม่น้อยคือ แนวทางนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการทำทนายที่ว่าการแบ่ง งานกันทำบนฐานของเพศนั้น สามารถอธิบายได้อย่างเพียงพอและน่าพอใจด้วยความแตกต่าง ทางเพศทางชีววิทยา พูดอีกอย่างหนึ่งคือ ทศนะนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การนำเอาความ แตกต่างทางชีววิทยามารับอธิบายความแตกต่างทั้งหลายที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจาก สังคม/วัฒนธรรม เช่น การแบ่งงานกันทำก็ดี บทบาทหน้าที่หญิงชายก็ดีนั้น ไม่มีน้ำหนัก แต่อย่างใด นักสตรีนิยมยุคหลังๆจึงต้องประกอบสร้างแนวคิด หรือมโนทัศน์สำคัญอย่างหนึ่ง ขึ้นมา นั่นคือ “gender” หรือ “เพศภาวะ” ในฐานะที่เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม(Social construct)

สตรีนิยมแนวเสรีนิยมหรือแนวปฏิรูปกับระบบการเมือง

ในความเป็นจริงทางสังคมที่เกิดขึ้นนักสตรีนิยมแนวเสรีนิยมหรือแนวนักปฏิรูปจะต้อง ทำงานหรือต่อสู้ในการเมือง ซึ่งย่อมหมายความว่าต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องอำนาจและ วัตถุประสงค์ต่างๆ เช่นการรณรงค์ให้มีการออกกฎหมาย แก้ไขกฎหมายให้รับรองความเท่า เทียมกันระหว่างเพศ/เพศภาวะ(sex/gender) เป็นต้น อันกล่าวได้ว่าเป็นการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ ได้เครื่องมือ หรือวิธีการ (means) บางอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายบางอย่าง เช่นรณรงค์ให้ ผู้หญิงมีโอกาสเข้าไปสู่การเมืองเพื่อผลักดันนโยบายหรือออกกฎหมายต่างๆ เพื่อผู้หญิง ดังนั้น

คงไม่ผิดอะไรถ้าจะพูดว่าหากต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ/เพศภาวะ นักสตรีนิยมในแนวนี้จึงสนับสนุนให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในการยึดกุมเครื่องมือหรือ กลไกของอำนาจ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องพูดถึงการถกเถียงในเรื่อง “อำนาจ” ในทัศนะทางสังคมวิทยาและสตรีนิยมในระดับหนึ่งก่อน จากนั้นจึงจะก้าวไปถกในเรื่องของกลไกต่าง ๆ ของอำนาจ ซึ่งมีองค์กรหรือหน่วยที่เรียกว่า “รัฐ” เป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญที่สุดอีกทีหนึ่ง

อำนาจ (power) อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและการเมือง : เวเบอร์ (Weber) มาร์กซ์ (Marx) และสตรีนิยม (feminism)

หากมองมาจากมุมทางการเมืองแล้ว “อยู่ในอำนาจ” หรือ “มีอำนาจ” หรือ “in power” ย่อมมีความหมายว่า ผู้ที่อยู่ในอำนาจคือผู้ที่อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่สามารถควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ เช่น อำนาจรัฐ กฎหมาย กำลังอาวุธ ความรู้และอื่น ๆ ที่สามารถทำให้ “ทำอะไรสำเร็จ ลุ่ล่งไปได้” นั่นเอง แม็กซ์ เวเบอร์ และคาร์ล มาร์กซ์ ต่างวิเคราะห์อำนาจทางการเมืองต่างกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการวางรากฐานให้กับชนบหรือจารีตของการวิเคราะห์อำนาจในแนวทางที่ต่างกันไปด้วย

แม็กซ์ เวเบอร์ (Max Weber) : อำนาจกับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย

ในทัศนะของเวเบอร์อำนาจคือ “ความเป็นไปได้ที่ผู้แสดงคนหนึ่งภายในความสัมพันธ์ทางสังคมสามารถจะอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่จะทำให้ความต้องการของเขาบรรลุผลสำเร็จได้ แม้จะมีการต่อต้านก็ตาม ทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงว่าฐานของความเป็นไปได้นั้นวางอยู่บนอะไร” พูดให้เข้าใจง่ายหน่อยก็หมายความว่า อำนาจคือ ความสามารถที่จะทำให้เกิดผลตามที่ต้องการ แม้ว่าจะเกิดจากการ “ลักไก่” หรือ “จับเสือมือเปล่า” ก็ตาม

จริงอยู่แม้ว่าโดยทั่วไปแล้วเรามักจะคิดถึงอำนาจอย่างเชื่อมโยงกับการเมือง แต่แท้จริงแล้วอำนาจมีอยู่ในทุกที่หรือเกือบทุกแง่มุมของความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมระหว่างหญิงชาย หรือระหว่างเพศภาวะ ยิ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างยากที่จะปฏิเสธ เหมือนกับที่เวเบอร์เขียนเอาไว้ว่า ตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ ของอำนาจสามารถ “เกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางสังคม ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในห้องวาดรูป เช่นเดียวกับที่สามารถเกิดขึ้นในตลาด หรืออาจเกิดจากแท่นปาฐกถาในห้องบรรยาย เช่นเดียวกับสถานีบัญชาการในกองพันทหาร หรืออาจเกิดในความสัมพันธ์แบบตุลาการ การมรดกเรื่อยไปถึงการถกเถียงในเชิงวิชาการและการกีฬา” จากข้อความนี้เราสามารถเพิ่มเติมเข้าไปได้ว่า อำนาจเกิดขึ้นได้ในความสัมพันธ์ในครอบครัว ในโรงเรียน วัด และอื่น ๆ อีกมาก หากจะถามว่าอะไรคือมโนทัศน์หลักทางสังคมวิทยาของเวเบอร์ ก็อาจกล่าวได้ว่าก็คือเรื่องของ “อำนาจ” นี้เอง โดยที่เขาถือว่าวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายต่าง ๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ

และการเมือง สามารถบรรลุได้ผ่านทางอำนาจ-ความขัดแย้ง ผู้คนในสังคมแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรต่าง ๆ และสถานภาพที่มีอยู่อย่างจำกัด ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า แต่ละคนที่ได้รับประโยชน์เช่นทรัพย์สิน ที่ดิน รายได้ หรือชื่อเสียงมา ก็ย่อมหมายความว่าคนอื่นหลายพันคนหลายหมื่นคนย่อมไม่ได้รับสิ่งนั้น อย่างไรก็ตาม อาจถือได้ว่าเป็นลักษณะประจำของเวเบอร์ก็ได้ ที่เขาเน้นความสำคัญของปริมณฑลหรือพื้นที่ทางการเมือง (political sphere) การตัดสินใจทางการเมืองต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบภาษี การศึกษา การรักษาพยาบาล ราคาน้ำมันและอื่น ๆ อีกมาก อาจทำได้และทำไปโดยคนที่มีอำนาจบางกลุ่ม แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชีวิตทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตด้านอื่น ๆ กับผู้คนทั้งประเทศย่อมมีอย่างแน่นอน

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือเวเบอร์แยกความแตกต่างระหว่าง “อำนาจ” หรือ “power” กับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย” ซึ่งเรามักใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “authority” คำ ๆ นี้อาจหมายถึง “อำนาจที่ชอบธรรม” หรือ “legitimate power” ซึ่งขยายความต่อไปว่า คืออำนาจที่ยอมรับกันว่าถูกใช้อย่างถูกต้อง เวเบอร์แบ่งอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย หรืออำนาจที่ใช้อย่างถูกต้อง หรืออำนาจที่ใช้อย่างมีความชอบธรรมนี้ออกเป็นสามประเภทกว้าง ๆ คือ อำนาจตามจารีต หรือ “ฮีด-คอง” (traditional) อำนาจบุญบารมี (charismatic) หรืออาจมองได้ว่าเป็นอำนาจที่เกิดจากบุคลิกภาพของบุคคล/ผู้นำ ที่กระตุ้นอารมณ์ ความรู้สึกศรัทธา และอำนาจบนฐานของกฎหมายที่ตั้งอยู่บนเหตุผล (rational-legal)

อำนาจตามจารีต ประเพณี หรือ “ฮีด-คอง” ถ้าในปริมณฑลทางการเมือง เราก็มักจะเห็นได้จากอำนาจของสถาบันกษัตริย์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะในตะวันตก ตะวันออก และภูมิภาคอื่น ๆ ของโลก นอกจากนี้เราอาจเพิ่มเติมอำนาจที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ จารีตประเพณีทั้งหลาย ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องครอบครัว และความสัมพันธ์หญิงชายในเรื่องต่าง ๆ เช่น ในเพศวิถี หรือ “sexuality” เข้าไปด้วยก็ไม่น่าจะมีผิด เช่น อำนาจของผู้ชาย พ่อและสามีในลักษณะที่นักสตรีนิยมเรียกว่า “ปิตาธิปไตย” เป็นต้น

อำนาจบุญบารมี หรืออำนาจที่ผูกติดกับบุคลิกภาพที่ยึดถือกันว่ามีลักษณะ “เป็นผู้นำ” หรือมี “สง่าราศี” ของผู้นำบางคน charismatic authority นี้ นอกจากจะเกิดจากบุคลิกภาพแล้วยังเกิดจากการสร้างมายาคติ (myth) หรือเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้นมาแวดล้อม ผู้นำคนนั้นด้วยตัวอย่างที่เห็น ๆ กันในระดับโลกก็ได้แก่ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์, มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ (ผู้นำต่อสู้เพื่อสิทธิของคนผิวดำในอเมริกา) เช เกอวาร่า (Ché Guevara) และเหมา เจ๋อตุง เป็นต้น จากข้อเท็จจริงที่ว่าคนเหล่านี้ มีชีวิตอยู่เมื่อไม่นานปีมานี้เอง แสดงว่าคนเหล่านี้สะท้อนรูปแบบของอำนาจในการเมืองยุคทันสมัย ไม่ใช่อำนาจตามจารีตประเพณีอย่างที่เคยเชื่อกัน

อนึ่งเราจะเห็นได้ว่าแท้จริงแล้วสิ่งที่เรียกว่า บุญบารมีก็ดี สง่าราศีก็ดี หรือ “บุคลิกภาพ” ที่น่าเชื่อถือก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่สร้างทางสังคม-วัฒนธรรมทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้ว่าลักษณะดังกล่าว เป็นสิ่งที่สร้างที่เฉพาะเจาะจงตามเงื่อนไขของสถานที่และกาลเวลา กล่าวคือแปรผันไป

ตามเงื่อนไขที่แตกต่างและหลากหลาย บุคลิกภาพแบบอิตเลอร์ย่อมใช้ได้เฉพาะในประเทศเยอรมันในยุคนั้น (สงครามโลกครั้งที่ 2) เมื่อเป็นเช่นนี้อำนาจที่เกิดจากแหล่งนี้จึงไม่มีลักษณะเป็นสากลหรือครอบจักรวาล และจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าผู้หญิงมักไม่ค่อยได้รับเข้าสู่นิยามของการมีอำนาจแบบนี้ อาจเป็นเพราะว่าอำนาจในแนวนี้มักจะเกิดในบริบทของสงคราม ความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงซึ่งถูกกำหนดให้เป็นอำนาจของผู้ชายก็เป็นได้ ดังนั้นในทัศนะของนักสตรีนิยม อำนาจแบบนี้จึงน่าจะมียุทธศาสตร์และเลือกปฏิบัติทางเพศ/เพศภาวะ เช่นเดียวกับมียุทธศาสตร์และการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ชนชั้นและอายุ

อำนาจบนฐานของกฎหมาย ที่มีเหตุผล อย่างไรก็ตามในกลุ่มประเทศที่เรียกกันว่า เป็นกลุ่มประเทศก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมก็ดี หรือบางครั้งเราจะได้เห็นชื่อ “กลุ่มจี 8” นั้นกล่าวกันว่าอำนาจแบบนี้เข้ามาแทนที่อำนาจแบบจารีตและอำนาจบุญบารมี หรือ “มีราดี” ไปแล้ว แต่กระนั้นก็ตามก็ไม่ได้หมายความว่า อำนาจทั้งสองแบบแรกจะหมดความสำคัญไปเพียงแต่ว่า อำนาจแบบหลังนี้เท่านั้นที่ได้รับการสถาปนาหรือสร้างขึ้นมาจากภายในกฎหมาย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือระบบการเมืองแบบอเมริกันเป็นเรื่องอำนาจที่เกิดขึ้นมาจากรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกับระบบการเมืองไทย รัฐบาลมีอำนาจบริหารประเทศเพราะได้รับการเลือกตั้งเข้ามาตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญระบุไว้ และภายใต้ระบบนี้เราจะเห็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ (ผู้ทำหน้าที่ออกกฎหมาย) ฝ่ายตุลาการ (ผู้ซึ่งทำหน้าที่ตัดสินว่ากฎหมายต่าง ๆ เหล่านั้นสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือไม่) และฝ่ายบริหาร (ผู้ซึ่งทำหน้าที่ปกครองบริหารประเทศในแต่ละวันตามที่กฎหมายกำหนดไว้) ความสัมพันธ์ที่ว่านี้เกิดขึ้นมาเพราะรัฐธรรมนูญกำหนดหรือสถาปนาให้เกิดขึ้นนั่นเอง ส่วนในประเทศอังกฤษนั้น ระบบอำนาจและระบบการเมืองจะต่างออกไป เพราะระบบนี้เป็นระบบที่เรียกว่ามีรัฐธรรมนูญที่ “ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร” หรือ an “unwritten constitution” เป็นระบบกฎหมายจารีตซึ่งไม่มีการรวมเขียนเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารหนึ่งชุด

หากย้อนกลับไปมองอำนาจในทัศนะของเวเบอร์จะเห็นได้ว่าความเชื่อมั่นใน “ประชาธิปไตยเสรีนิยม” ของเขานั้นมีพื้นฐานส่วนใหญ่มาจากความคิดว่าระบบนี้วางอยู่บนหลักการต่าง ๆ ของกฎหมายที่มีเหตุผล (rational-legal principles) อำนาจได้รับมาและถูกใช้ไปภายในกรอบของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์ที่ว่านี้มีด้วยว่า อำนาจอาจสูญหายไปได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นเขาจึงเชื่อว่าประชาธิปไตยเป็นหลักประกันไม่ให้อำนาจแบบ “ดิบ” (raw) และอำนาจที่มีลักษณะละเมิดใครต่อใครอย่างง่าย ๆ ของเผด็จการเข้ามาคุกคาม กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เขาเชื่อว่าระบบนี้น่าจะปลอดภัยกว่าแต่ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบอื่น เช่น เผด็จการ

เมื่อมองไปทางฝ่ายสตรีนิยม เราจะเห็นได้ว่า อำนาจในแนวทางเดียวกับเวเบอร์ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของนักสตรีนิยมด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพราะทั้งเวเบอร์และนักสตรีนิยมแนวทางนี้ยึดมั่นในวิถีคิดและปรัชญาประชาธิปไตยเสรีนิยม ที่สามารถโยนรากเหง้ากลับไปหาปรัชญาสายนี้ในยุคสมัยที่เรียกกันว่า enlightenment ที่ยึดมั่นในหลักการหรือความเชื่อพื้นฐานดังนี้

1. เชื่อมั่นใน rationality หรือความมีเหตุมีผล
2. เชื่อว่าทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีจิตวิญญาณ (soul) และความสามารถต่างๆ ที่มีเหตุมีผล (rationality faculties) เหมือนกัน
3. ความเชื่อมั่นในการศึกษาโดยเฉพาะการฝึกอบรมให้รู้จักคิดอย่างวิพากษ์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่สามารถมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
4. มีทัศนะต่อปัจเจกในฐานะที่เป็นตัวตนที่โดดเดี่ยว (isolated being) ผู้ซึ่งแสวงหาความจริงที่แยกออกจากคนอื่น ๆ โดยที่ปัจเจกนี้ทำงานแสวงหาความจริงในฐานะที่เป็นผู้กระทำที่มีเหตุมีผล เป็นอิสระโดยที่ศักดิ์ศรีของปัจเจกนั้นขึ้นอยู่กับความเป็นอิสระดังกล่าว
5. นักทฤษฎีแนว enlightenment ทั้งหมด (รวมทั้งนักสตรีนิยมเสรีนิยม รุ่นแรกๆ) สนับสนุนหลักการเรื่อง สิทธิตามธรรมชาติ (natural right) จริงอยู่นักทฤษฎีเสรีนิยมส่วนใหญ่ไม่จำกัดตัวเองกับการเรียกร้องสิทธิต่างๆ ทางการเมืองเท่านั้น แต่อาจกล่าวได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวกระแสหลักของผู้หญิงในตะวันตกยุคศตวรรษที่ 19 มุ่งประเด็นการต่อสู้ในสิทธิทางการเมืองโดยเฉพาะสิทธิการออกเสียงเลือกตั้ง (Donovan, 1992:8)

อย่างไรก็ตาม ทัศนะในการมองอำนาจและระบบการเมืองในแนวของเวเบอร์ก็ถูกวิพากษ์โดยเฉพาะจาก คาร์ล มาร์กซ์ ผู้ซึ่งเห็นว่าอำนาจไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ลอยๆ เป็นกลางและมีเหตุผล อำนาจเป็นความสัมพันธ์ทางชนชั้น ดังนั้นจึงเอื้อประโยชน์ให้กับชนชั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ออกกฎหมายมากกว่าชนชั้นอื่น

มาร์กซ์ : อำนาจกับชนชั้น

สำหรับมาร์กซ์ ดูเหมือนว่าเขาจะเน้นความสำคัญของกำเนิดของอำนาจว่าสำคัญเท่าๆ กับการใช้อำนาจ ซึ่งต่างจากเวเบอร์ที่ให้ความสำคัญกับกำเนิดของอำนาจเป็นหลัก ฉะนั้น ถ้าอำนาจนั้นเกิดจากกฎหมายที่มีเหตุผลแล้ว อำนาจและการใช้อำนาจนั้นก็ถือว่ามีความชอบธรรมตามไปด้วย จากจุดเน้นที่แตกต่างกันนี้เองทำให้มาร์กซ์มองประชาธิปไตยเสรีนิยมต่างไปจากเวเบอร์ สำหรับมาร์กซ์ รากฐานของอำนาจวางอยู่บนความสัมพันธ์ของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งหรือชนชั้นหนึ่งกับ **ปัจจัยต่างๆ ทางการเมืองการผลิต** หรือ "the means of production" ในแต่ละยุคสมัย ชนชั้นผู้ปกครองหรือชนชั้นที่อยู่ในอำนาจคือชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ดังนั้น มาร์กซ์ จึงไม่ถือว่าประชาธิปไตยเสรีนิยม ซึ่งบางครั้งมาร์กซ์เรียกว่า "ประชาธิปไตยของชนชั้นกระฎุมพี" หรือ "bourgeois democracy" จะเป็นระบบการเมืองที่สามารถเปลี่ยนแปลงพื้นฐานของอำนาจในสังคมทุนนิยมตามความเชื่อของพวกเสรีนิยม รวมทั้งนักสตรีนิยมแนวเสรีนิยมด้วย เขาโต้แย้งว่าอำนาจทางเศรษฐกิจของชนชั้นนายทุนเป็นปัจจัยที่ทำให้อำนาจทางการเมืองแก่พวกนายทุนที่

มากกว่า ใหญ่กว่าอำนาจที่ “การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง” ให้กับประชาชนหรือผู้คนที่เหลือ
ทั้งหลายอย่างไม่อาจเทียบกันได้ ฉะนั้น ชนชั้นนายทุนจึงสามารถใช้อำนาจผ่านช่องทางอื่นๆ
ของระบบการเมืองหรือแม้กระทั่งการเลือกตั้งเพื่อรักษาผลประโยชน์ของพวกเขาไว้ได้

ความแตกต่างในทัศนะมุมมองของเวเบอร์และมาร์กซ์เป็นรากฐานสำคัญของการ
วิเคราะห์อำนาจและระบบการเมืองระหว่างสตรีนิยมแนวเสรีนิยมกับสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ ซึ่ง
จะได้กล่าวถึงในโอกาสต่อไป

www.soc.cmu.ac.th/~wsc